

Inhoud

Inhoud 5

Ten geleide 7

Woord vooraf 9

Job 13

Psalmen 75

Noten Job 239

Noten Psalmen 254

Verantwoording 291

Woord vooraf

Het boek dat nu voor u ligt, is het eerste deel van een groter werk, namelijk een vertaling van de volledige heilige Schrift. Het vormt dus een voorproeve van een complete uitgave van dat unieke, grote Boek, dat wij doorgaans de 'Bijbel' noemen, die naar ik hoop in de nabije toekomst mag verschijnen. Zo'n beperkte uitgave in afzonderlijke delen hoeft overigens niet vreemd te zijn, want de Bijbel is eigenlijk helemaal niet één groot boek, maar een verzameling van tientallen boeken. Hij bevat niet alleen geschiedenisboeken, maar ook grote dichtwerken, bundels spreuken en liederen, brieven en profetische boeken, en dat afkomstig uit een tijdsspanne van vele eeuwen. En de meeste van deze boeken zijn, zoals zij aan ons zijn overgeleverd, niet zomaar het originele werk uit de pen van grote literatoren, diepe denkers of deskundige wetenschappers, maar zij zijn veeleer de neerslag van een voorafgaande, dikwijls eeuwenlange mondelinge overlevering uit tijden waarin boeken nog allesbehalve gemeengoed waren. Omdat deze verzameling boeken een zo grote verscheidenheid toont dat zij bijna willekeurig lijkt, heb ik mijn vertaling willen bundelen onder de titel 'de heilige boeken'.

En toch vormen zij een onvervreembare eenheid. Want deze boeken zijn weliswaar door meerdere mensen in menselijke taal opgeschreven, maar de eigenlijke schrijver is God zelf. Daarom is de Bijbel toch ook weer één boek, namelijk het boek van God, van begin tot einde ingegeven door de heilige Geest, die immers zelf God is, zoals Hij aanwezig is in het hart van zijn gelovigen. Daarom kunnen de heilige boeken ook nooit buiten het christelijk geloof om worden begrepen, want daarvoor bevatten zij te grote en goddelijke geheimen. Van de heilige Geest is immers in de aloude geloofsbelijdenis gezegd dat Hij heeft 'gesproken door de profeten'. Dat wil zeggen: dat Hij hun stem heeft gebruikt en hun pen heeft geleid, om daarmee te zeggen wat Hij te zeggen heeft.

Al met al is het dan ook een groot waagstuk om die oude boeken met hun lange geschiedenis, die tegelijk heilig zijn en de eeuwen overstijgen, in je eigen moedertaal te willen vertalen. Want in

deze teksten is niets aan het toeval overgelaten, en nergens is er een menselijk gebrek in te bespeuren, anders dan de natuurlijke beperkingen van de taal zelf. Iedere zin en ieder woord kan een volheid van betekenis in zich bergen, want alles heeft zo zijn bijzondere bedoeling. Ook onderdelen die dikwijls als bijzaak worden beschouwd, staan er niet voor niets in, zoals bijvoorbeeld de opschriften van de Psalmen. Want waar wij dat het minst verwachten, kan zich zomaar een vergezicht openen. Maar juist daarom zullen wij bij het lezen van de heilige Schrift nooit genoeg van haar krijgen, en altijd weer nieuwe dingen in haar ontdekken en, om de woorden van de heilige kerkvader Efreem uit de vierde eeuw te gebruiken, worden ‘als mensen die hun dorst lessen aan een bron’, en die daarbij ‘blij zijn als zij drinken, maar niet bedroefd omdat de bron niet raakt uitgeput. De bron overmeestert de dorst, maar de dorst niet de bron. Want als je dorst wordt geleest zonder dat de bron uitgeput raakt, kun je er opnieuw uit drinken als je weer dorst hebt’.

Met het lezen van de heilige Schrift ben je dus nooit klaar, en nog minder met haar te vertalen. Maar dat vertalen, zo heb ik in de loop der jaren gemerkt, is nu eenmaal met stip de beste manier om de Bijbel te lezen. Want het betekent, om voortdurend en niet-aflatend te overwegen wat er nu werkelijk staat in het Hebreeuws of in het Grieks, en hoe dat in de eigen moedertaal te verstaan, vorm te geven en uit te drukken. Daar hoort natuurlijk kennis van de talen bij, die door gedegen studie moet worden verkregen. Maar veel meer is vertalen een scheppend werk, dat in een onmiddellijke en nauwe band met de Schepper van alle dingen moet groeien. Er zijn geen staande, ‘wetenschappelijke’ methoden die ons van woord tot woord, en van zin tot zin, kunnen voorzien van bevredigende oplossingen voor de problemen die moeten worden opgelost en de geheimen die moeten worden doorgrond. Dat kan alleen maar gebeuren in gebed, dat wil zeggen: in een voortdurend biddende houding, en in een overgave aan de wil van God, en aan zijn bedoeling met zijn eigen Boek.

Dat heb ik zo goed en zo kwaad als dat gaat geprobeerd, in een proces waar ik mijn gehele werkzame leven in ben bezig geweest, en dat al spoedig onontbeerlijk bleek voor mijn geestelijk leven. Het begon met eenvoudige pogingen, die ik uiteindelijk

toch maar weer heb verworpen. Maar er was een moment, nu zo'n vijf en dertig jaar geleden, dat ik, eerst nog wat verlegen, echt ben begonnen, met zo af en toe een Psalm, en vervolgens steeds vaker nog één, en daarna kwam een ander boek, en zo ging het verder, en van lieverlee groeide de vertaling onder mijn handen; want zolang je maar rustig doorwerkt, komt ieder werk ten slotte gereed. Al is een werk als dit natuurlijk nooit klaar. Want ook na de voltooiing van het werk ontdek je nog steeds nieuwe gezichtspunten, en diepere betekenis. Maar hoe dan ook, ik heb mijn werk nu overgeleverd aan de uitgever. En als u mij nu vraagt voor wie ik deze vertaling heb gemaakt, dan luidt het antwoord: Voor mijzelf. Ik ben mijn eigen 'doelgroep' geweest. Maar omdat u er misschien ook iets aan hebt, heb ik haar toch maar vrijgegeven voor publicatie.

J.H. van Leeuwen

Mechelen, 7 november 2020 AD

Feestdag van de heilige Willibrord

Psalmen

- 1 Welzalig is de man
die met de bozen niet te rade gaat,
en die niet op de weg der zondaars staat,
noch op de stoel der spotters is gezeten.
Maar hij verheugt zich in de wet des Heren,
en overweegt zijn wet bij dag en nacht.
Want hij is als een boom, geplant aan waterbeken,
die vrucht draagt op zijn tijd, wiens blad niet valt,
die slaagt in alles wat hij doet.
Zo niet de bozen:
Zij zijn als kaf, dat op de wind verwaait.
- 5 Daarom staan bozen nimmer op om recht te spreken,
noch zondaars in de raad van de rechtvaardigen.
Want de Heer kent de weg van de rechtvaardigen,
maar de weg der bozen loopt verloren.
- 2 Waarom woelen de volkeren,
bedenken de naties waanzin?
Koningen der aarde stellen zich op,
en hoogwaardigen rotten samen
tegen de Heer en tegen zijn Gezalfde:
“Laat ons hun banden verbreken
en hun ketenen van ons werpen!”
Die in de hemel zetelt, lacht,
de Heer drijft de spot met hen.
- 5 Dan spreekt Hij hen toe in zijn toorn,
en verstoort Hij hen in zijn woede:
“Ik heb mijn Koning uitgegoten
over Sion, mijn heilige berg”.
Het besluit van de Heer wil Ik melden:
Hij sprak tot Mij: “Mijn Zoon zijt Gij,
Ik heb u heden verwekt. Vraag Mij,
dan geef Ik u volkeren als erfdeel,
de einden der aarde als eigendom.

Gij zult hen slechten met ijzeren staf,
hen als aarden vaten vergruizen”.

- ¹⁰ Dus, koningen, weest verstandig,
laat u vermanen, rechters der aarde,
dient vrezend de Heer, weest bevend verblijd,
zoent de Zoon*, opdat Hij niet toorn
en gij onderweg zoudt bezwijken,
want zijn toorn ontbrandt licht.
Welzalig al wie bij Hem schuilen!

3 Psalm van David

toen hij vluchtte voor zijn zoon Absalom*.

Heer, hoe velen benauwen mij,
velen staan tegen mij op!

Velen zeggen tot mijn ziel:

“Hij vindt geen heil bij God”

*(tussenspel)**

Maar Gij, Heer, schild rondom mij,
mijn eer, die mijn hoofd hoog houdt! –

- ⁵ Mijn stem gaat uit, ik roep tot de Heer,
en Hij antwoordde mij van zijn heilige berg
(tussenspel)

Ik legde mij neer en ik sliep. Ik ontwaakte,
want de Heer ondersteunde mij.

Ik vrees niet voor velerlei volk,
dat zich rondom tegen mij keert.

Sta op, Heer! Red mij, mijn God,
die al mijn vijanden sloeg op de kaak,
die de tanden der bozen afbrak.

Van de Heer komt het heil:

Uw zegen zij over uw volk

(naspel)

4 Met begeleiding* van snaarinstrumenten

Psalm van David

Als ik roep, geef mij antwoord,

o God van mijn gerechtigheid.

In mijn nood hebt Gij ruimte gegeven,

wees mij genadig en hoor mijn gebed.
 Mannen, waarom lastert gij mijn eer,
 bemint gij de leegte, zoekt gij de leugen?
(tussenspel)

Weet dat de Heer zijn getrouwen kent,
 de Heer verhoort mij als ik Hem roep.

5 Huivert en zondigt niet*. Spreekt
 in uw hart op uw bed, maar weest stil
(tussenspel)

Brengt zuivere offers, vertrouwt op de Heer.
 Velen zeggen: "Wie toont ons het goede?"
 Verhef uw banier over ons,
 het licht van uw aanschijn, o Heer!
 Groter vreugde gaf Gij in mijn hart
 dan tijdens hun weldaad van graan en wijn.
 Ik leg mij in vrede te slapen, o Heer,
 want Gij alleen laat mij veilig wonen.

5 Met begeleiding van blaasinstrumenten*
 Psalm van David

Neig uw oor naar mijn woorden, Heer,
 schenk aandacht aan mijn overweging.
 Luister toch naar mijn roepende stem,
 o, mijn Koning en mijn God,
 want tot U wil ik bidden.

's Morgens, Heer, hoort Gij mijn stem,
 's Morgens stel ik mij voor U en waak.

5 Want Gij zijt geen kwaadwillende God,
 geen boosdoener houdt het bij U,
 geen pocher komt U onder ogen,
 en alle geweldenaars haat Gij.
 Leugenaars laat Gij teloorgaan,
 en mannen van bloed en bedrog,
 de Heer heeft een afschuw van hen.
 Maar ik, door uw grote genade
 mag ik uw woning betreden,
 en mag ik eerbiedig mij buigen
 als ik kom in uw heilige tempel.

Heer, leid mij uw gerechtigheid binnen
 om wie mij hardvochtig bejegenen.
 Effen uw weg voor mijn aanschijn,
 10 want in hun mond staat niets vast.
 Hun binnenste is bedorven,
 een open graf is hun keel,
 en hun tongen zijn glad*.
 Houd hen schuldig, o God,
 want hun eigen raadgeving velt hen.
 Verjaag hen om al hun rebelseid,
 want zij hebben U bitter gestemd.
 Maar al wie bij U schuilen zijn blij,
 voor eeuwig juichen zij om uw bescherming,
 Gij, vreugde van wie uw Naam beminnen!
 Want Gij zegent de rechtvaardige, Heer,
 en als met een schild om hem heen,
 zo kroont Gij hem met uw gunst.

6 Met begeleiding van snaarinstrumenten
op het octaaf

Psalm van David

Heer, tuchtig mij niet in uw toorn,
 wijs mij niet terecht in uw woede.
 Wees mij genadig, Heer, want ik verkwijn,
 genees mij, Heer, mijn gebeente bezwijkt,
 en mijn ziel is ten uiterste toe bezweten,
 en Gij, o Heer, hoelang nog?

5 Kom terug, o Heer, en red mijn ziel,
 verlos mij om uw genade.
 Want in de dood denkt niemand aan U,
 en in de hel, wie zal er U loven?
 Ik ben door mijn zuchten afgemat,
 de ganse nacht in mijn bed stromen
 mijn tranen, mijn sponde doorweek ik.
 Mijn ogen zijn flets van verdriet,
 verzwakt door al mijn benauwers.
 Gaat weg van mij, al gij geweldenaars*,
 want de Heer hoorde mijn wenende stem.

10 De Heer heeft mijn smeken gehoord,
de Heer heeft mijn gebed aanvaard.
Al mijn vijanden staan beschaamd,
zij zijn zeer amechtig geworden,
zij wenden zich af met hevige schaamte.

7 Pleitrede* van David,
die hij voor de Heer heeft gezongen
om de woorden van Kusj, een Benjaminiëet*.
Heer, mijn God, bij U schuil ik,
verlos mij van al mijn vervolgers en red mij,
dat men mijn ziel niet vangt als een leeuw,
en verscheurt, en niemand brengt redding.
Heer, mijn God, als ik dit heb gedaan:
Als er onrecht kleeft aan mijn handen,
5 als ik mijn bondgenoot kwaad heb gedaan,
en plunderde wie mij zomaar verdrukte,
laat dan de vijand mijn ziel vervolgen,
mij vangen, mijn leven ter aarde vertrappen,
en mijn eer in het stof laten wonen!
(*tussenspel*)
Sta op, o Heer, in uw toorn,
verhef U boven mijn onderdrukkers,
ontwaak, Gij, die mijn recht eist.
Als U de naties tezamen omringen,
wend U, boven hen uit, naar omhoog!
De Heer richt de volkeren: Oordeel mij, Heer,
naar mijn oprechtheid, naar mijn volmaaktheid.
10 Maak een eind aan het kwaad van de bozen,
en bevestig toch de rechtvaardige,
Gij, die harten en nieren* beproeft,
Gij rechtvaardige God.
Mijn schild is bij God,
de redder der oprechten van hart.
God is een rechtvaardige Rechter,
een God die de ganse dag vonnis velt.
Bekeert men zich niet, dan scherpt Hij zijn zwaard,
dan richt Hij zijn boog en stelt Hij hem vast.

Dodelijke wapenen bereidt Hij voor hem,
en Hij schiet met brandende pijlen.

- 15 Zie hem nu, bevrucht met onrecht,
zwanger van moeite, die leugen baart.
Hij heeft een diepe kuil gegraven,
maar hij valt in de put die hij maakte.
Zijn moeite keert op zijn hoofd terug,
zijn geweld komt neer op zijn schedel.
Maar ik loof de Heer, want Hij is rechtvaardig,
ik bezing de Naam van de Heer, de Allerhoogste.

8 Met begeleiding van de paukeslag*

Psalm van David

Heer onze Heer,

hoe machtig is uw Naam op de ganse aarde,

Gij, die uw luister stelt boven de hemel!

Uit de mond van kinderen en zuigelingen
grondvestte Gij kracht* tegen uw vijanden,
om bestrijder en wreker te stuiten.

Want zie ik uw hemel, het werk van uw vingers,
de maan en de sterren, die Gij hebt bevestigd:

- 5 Wat is een mens, dat Gij aan hem denkt,
het mensenkind, dat Gij het bezoekt?
Gij maakte hem weinig minder dan engelen,
en Gij kroont hem met eer en met luister.
Gij laat hem het werk van uw handen beheren,
en alles legde Gij onder zijn voeten:
Schapen en runderen allemaal,
zelfs het wild op het wijde veld,
vogels aan de hemels en vissen in de zee,
al wat trekt langs de paden der zeeën.
- 10 O Heer onze Heer,
hoe machtig is uw Naam op de ganse aarde!

9 Met begeleiding

Mysterie van de Zoon

Psalm van David

De Heer wil ik loven van ganser harte,

en al uw wonderen verkondigen.

Ik wil verheugd zijn en vrolijk in U,
en uw Naam bezingen, o Allerhoogste!

Toen mijn vijanden zijn teruggedeinsd,
struikelden zij en zij gingen verloren.

5 Gij hebt mij immers recht geoordeeld,
Gij zat op uw troon, een rechtvaardig Rechter.
Gij dreigde volkeren, bozen verdwenen,
Gij wiste hun naam uit voor altijd en eeuwig.
Voorgoed zijn de vijand puinhopen bereid,
omdat Gij hun steden hebt weggerukt,
en hun gedachtenis, ja zijzelf zijn verloren!
Maar de Heer, Hij zetelt voor eeuwig,
zijn troon staat ten oordeel gereed.

10 Hij richt de wereld met gerechtigheid
en spreekt eerlijk oordeel over de naties.
De Heer is een toevlucht voor de verdrukte,
een toevlucht in tijden van nood.

En wie uw Naam kennen, vertrouwen op U,
want nooit, Heer, verlaat Gij wie U zoeken.

Bezingt dus de Heer, die op Sion zetelt,
verkondigt de volkeren zijn daden!

Want Hij zoekt en gedenkt het vergoten bloed,
Hij vergeet de ellendige* niet als hij roept:
“Wees mij genadig, Heer, zie mijn ellende,
die over mij komt vanwege mijn haters,
Gij, die mij verheft uit de poort van de dood!”

15 Laat mij dus al uw Psalmen zingen
in de poorten van de dochter van Sion,
laat er mij dansen, want Gij hebt mij verlost!
Volkereen verzonken in de put die zij groeven,
en in de val die zij zetten, vielen hun voeten.
De Heer is bekend, Hij heeft recht gedaan,
de boze is verstrikt in het werk van zijn handen
(*overweging en tussenspel*)

De bozen keren zich toe naar de hel,
alle volkeren, die God zijn vergeten.

Maar de arme wordt niet voorgoed vergeten,

de hoop der ellendigen gaat nooit verloren.

- 20 Sta op, Heer, geef geen kracht aan een mens,
laat de volkeren oordelen voor uw aanschijn,
geef hen een Leraar, Heer, laat de volkeren weten:
Mens zijn zij!
(*naspel*)*

- 10 Waarom, Heer, staat Gij van verre,
zijt Gij verborgen in tijden van nood?
De arme verbrandt in de trots van de bozen,
die zich verstrikken in hun eigen verzinsels.
Want de boze prijst de wens van zijn ziel,
hij zegent een vrek, maar hij lastert de Heer.
De boze, zijn neus omhoog, onderzoekt niets,
“Er is geen God”, luiden al zijn verzinsels,
5 zijn wegen draaien altijd in de rondte.
Daar uw oordelen hem ver overstijgen,
wuift hij weg al wie hem in het nauw drijft.
Hij zegt in zijn hart: “Ik wankel nooit,
van geslacht op geslacht overkomt mij geen kwaad”.
Zijn mond is vol vloek, bedrog en verdrukking,
onder zijn tong liggen moeite en onheil.
Zijn huis is omheind als een hinderlaag,
hij doodt de onschuldige in het geniep.
Hij sluit zijn ogen voor de behoeftige,
hij loert in zijn schulp als een leeuw in zijn hol.
Hij loert op de arme om hem te vangen,
hij vangt de arme, die hij lokt in zijn val.
10 Hij vermorzelt hem ook, zodat hij gebukt gaat,
en de behoeftigen vallen door zijn overmacht.
Hij zegt in zijn hart: “God is het vergeten,
Hij verbergt zijn gelaat, Hij ziet nooit iets”.
Sta op, Heer! God, hef uw hand op,
Gij zult de ellendigen nooit vergeten.
Waarom belastert de boosdoener God,
en zegt in zijn hart: “Gij zoekt het niet”?
Gijzelf ziet de moeite en het verdriet,
Gij aanschouwt het en legt het in uw hand.

Want op U verlaat de behoeftige zich,
 Gij zijt immers toch de helper der wezen.
 15 Breek de arm van booswicht en slechterik,
 zoek zijn kwaad, tot Gij niets meer kunt vinden.
 De Heer is Koning, eeuwig en altijd,
 maar volkeren op aarde, zij gaan verloren.
 Gij, Heer, hoorde het verlangen der armen,
 Gij staaft hun hart, Gij neigt uw oor
 om wees en verdrukte recht te doen.
 En nooit zal meer worden afgeschrikt
 de mens van de aarde.

11 Met begeleiding

Van David

Ik schuil bij de Heer. Hoe zegt gij mijn ziel:
 “Vlucht als een vogel naar uw gebergte”?
 Want zie, de boosdoeners spannen hun boog,
 zij leggen hun pijlen aan op de pees
 om geniepig te schieten op reinen van hart,
 want de grondslagen worden vernietigd.
 Maar wat heeft de rechtvaardige dan gedaan?
 De Heer, Hij is in zijn heilig paleis,
 De Heer, Hij zit op zijn hemelse troon,
 zijn ogen aanschouwen*,
 zijn blikken beproeven de mensenkinderen.

5 De Heer beproeft de rechtvaardige,
 maar de boosdoener en wie geweld bemint,
 zijn ziel haat hem!
 Hij laat het regenen op de bozen,
 vangnetten, vuur en zwavel.
 Een zware storm is hun deel uit de beker!
 De rechtvaardige Heer heeft rechtvaardigheid lief
 en zijn aanschijn aanschouwt de oprechte.

12 Met begeleiding op het octaaf

Psalm van David

Breng redding, Heer, want de getrouwen zijn verdwenen,
 en bij de mensen is niemand gelovig meer.

Zij spreken waanzin tot hun naasten, gladde taal,
 met een gespleten hart, zo spreken zij.
 Laat de Heer toch alle gladde lippen snoeien,
 alsook de tong, die grootse dingen spreekt,
 5 waarmee zij zeggen: “Onze tongen zijn heldhaftig,
 wij hebben onze lippen, wie is onze heer?”
 “Vanwege de mishandeling der armen,
 omwille van de noodkreet der behoeftigen,
 zal Ik nu opstaan”, zegt de Heer,
 “Ik breng in veiligheid wie men bedreigt”.
 De spreuken van de Heer zijn reine spreuken,
 gelouterd zilver, openlijk op aarde, zevenmaal gezuiverd.
 Heer, Gij zult hen behoeden, en voor eeuwig
 houdt Gij wacht over ons tegen dit geslacht.
 En rondom zwerven de boosdoeners rond
 om de lichtvaardigheid te roemen bij de mensen.

13 Met begeleiding

Psalm van David

Hoe langdurig vergeet Gij mij, Heer,
 hoe lang verbergt Gij voor mij uw gelaat?
 Hoe lang beraad ik mij in mijn ziel,
 dagelijks, met verdriet in mijn hart,
 hoe lang verheft mijn vijand zich tegen mij?
 Aanschouw het en antwoord mij, Heer, mijn God,
 verlicht mijn ogen, dat ik niet slaap ten dode,
 5 dat mijn vijand niet zegt: “Ik heb overwonnen!”,
 mijn benauwers niet juichen, wanneer ik wankel.
 Want ik, ik vertrouw uw genade,
 mijn hart juicht in uw heil.
 Ik wil zingen voor de Heer,
 om wat Hij mij gedaan heeft!

14 Met begeleiding

Van David

De dwaas zegt in zijn hart: “Er is geen God”.
 Zij doen een gruwelijk verdorven werk,
 er zijn geen weldoeners.

De Heer zag uit de hemel op de mensen neer
om te zien: “Is iemand zo verstandig God te zoeken?”

Allen zijn afvallig, tezamen nutteloos,
er is geen weldoener, zelfs niet één¹.

Weten al die onheilstichters het dan niet,
die mijn volk verzwelgen als was het brood,
en die de Heer nooit hebben aangeropen?

- ⁵ Daar schrokken zij verschrikkelijk,
want God is bij het geslacht van de rechtvaardige.
Het beraad van de arme zal u beschamen,
want de Heer is zijn toevluchtsoord.
Wie brengt vanuit Sion verlossing voor Israel?
Als de Heer zijn volk uit de ballingschap brengt,
zal Jakob dansen, Israel zich verheugen.

15 Psalm van David

Heer, wie zal verblijven in uw tent,
wie zal wonen op uw heilige berg?
Wie volkomen wandelt en rechtvaardig handelt,
en in zijn hart de waarheid spreekt.

Wie niet roddelt met zijn tong,
wie zijn vriend niet slecht bejegent
en zijn naaste niet beledigt.

Wie de verwerpene beschouwt als niets,
maar eer geeft aan wie de Heer vrezen.
Heeft hij gezworen tot zijn nadeel,
hij zal het nooit veranderen.

- ⁵ Zijn hand leent niets met woekerwinst,
en tegen wie onschuldig zijn,
neemt hij geen steekpenningen aan.
Wie deze dingen doet,
wankelt niet in eeuwigheid.

¹ De Griekse vertaling voegt toe: Een open graf is hun keel, hun tongen zijn glad, addervergif is tussen hun lippen, hun mond is vol vloek en bedrog. Hun voeten haasten zich bloed te storten, vernieling en afbraak zijn op hun paden, maar een weg van vrede kennen zij niet, geen vreze Gods staat hen voor ogen.